

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בשב"ק פרשת שמיני תשפ"ג לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף שנ"ח

דרשת פרקי אבות

שמחשיבו ומעריכו בעצמיותו, ורק מגודל האהבה משמיע לו דברי תוכחה. ולכן איתא במשנה (להלן א-יב) במאמרו של הלל, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, כי בלי ההקדמה של הרגשת אהבה ביניהם, לא יוכל לקרבו לתורה. ובחג הפסח נאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמור (שמות יג-ח). התחיל בהגדה שהיא לשון קשה, ומסיים באמירה לשון רכה. וכמבואר ברש"י (שמות יט-ג) כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, לבית יעקב אלו הנשים תאמר להם בלשון רכה, ותגיד לבני ישראל, אלו הזכרים, דברים הקשין כגידין ע"כ. ולכאורה הלשונות כאן סותרות זו את זו. אך הכתוב בא ללמדנו, שכאשר רוצה אתה לומר לבנך דברים קשין כגידין, והגדת לבנך, אז מתחלה יש לעורר האהבה שביניהם באמירה רכה, כדי לקרב הלבבות.

ולא אמרו כל ישראל 'יהיה' להם חלק לעולם הבא, אלא 'יש' להם גם כעת, וכמאמרם (חגיגה טו.) ברא צדיקים ברא רשעים, ברא גן עדן ברא גיהנם, כל אחד ואחד יש לו שני חלקים, אחד בגן עדן ואחד בגיהנם, זכה צדיק נטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, נתחייב רשע נטל חלקו וחלק חברו בגיהנם ע"כ. הגן עדן אינו אצל האדם דבר שלא בא לעולם שצריך להשיגו, אלא מיום בריאתו

מתחילין ללמוד פרקי אבות בשבת אחר חג הפסח, כי לא בכל עת האדם מוכן לשמוע תוכחה ולקבלם, אבל במועדי ה' לבבות ישראל פתוחות לקבל מוסר והדרכה, שהחגים מביאין את האדם להתרומם לאהבת קונו, וכמו שדברנו בנעילת החג, שברגלים הכרוכים היו מעורין זה לזה (יומא נד.), שזה מורה על ציור של סוג האהבה היותר גדולה שיש להקב"ה עם ישראל, ואמרו ראו חיבתכם לפני המקום. וזה היה גם בזמנים שאין ישראל עושין רצונו של מקום, מתעורר עת רצון למעלה במועדי ה' באהבת ה' לעמו ישראל, וזה לעומת זה, כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם (משלי כו-ט), לבות ישראל מתמלאים אז מאהבת קונם, וכל אחד רוצה באמת לשפר את מעשיו ולעשות נחת רוח לקונו.

*

ומתחילין במשנת כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס-כא) ועמך כולם צדיקים (סנהדרין צ). כי מתחלה יש לרומם מעלתן של ישראל, מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ולכל אחד יש לו חלק לעולם הבא, הגם שאין כל אחד שוה, אבל חלק יש לכל אחד. שאם רוצים שיתקבלו הדברי תוכחה, מוכרח להראות לו תחלה,

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ברגשי גיל ושמחה ומתוך שבח והודי' להשי"ת, הננו מגיישים מעומקא דליבא, ברכת מזלא טבא וגדיא יאה, קדם עטרת ראשנו

~ כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ~

לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסיה הנכדה בת לחדב"ן הרה"ג רבי אהרן ישעי' ראזנער שליט"א דומ"ץ סאמבאטהעלי עב"ג בן הגה"צ רבי אשר הברשטאם שליט"א אב"ד צאנז סטראפקוב

יהא רעווא שיזכה לשובע שמחות ורב תענוג ונחת דקדושה מכל יו"ח מתוך בריות גופא ונהורא מעליא עד ביאת גוא"צ בב"א.

מוכן לו חלקו בגן עדן, אלא עבודתו היא שלא יאבד מה שיש כבר בידו.

ויש לומר דוהו שאמרו חז"ל (סוטה ג.) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות שנאמר (במדבר ה"ב) איש איש כי תשטה אשתו, תשטה כתיב ע"כ. והיינו כי העובר עבירה הרי מאבד בידיים חלק הגן עדן שיש כבר מוכן תחת ידו, והרי אמרו (חגיגה ד.) איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו, ואם כן העובר עבירה נכנס בו רוח שטות.

*

והנה בליל פסח אנו שותין ארבע כוסות יין (פסחים צט:). וכתוב ברשב"ם שם, דמצינו במדרש (ב"ר פח-ה) רב הונא בשם רבי אבא אמר, כנגד ארבע לשוני גאולה האמורין בגלות מצרים, והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצלתי (שמות ו-ו) ע"כ. ויש לומר שטמון בזה חיזוק רב, הנה כנגד ארבעה בנים דברה תורה, אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול, וכאשר מיסב על שלחנו בפסח, יש הרבה סוגי בנים המסובין עמו. והנה הזוכה לבן חכם יש תענוג רוחני להאב לספר ביציאת מצרים, זה שואל וזה משיב וזה מגיב. אבל יש שיושב אצל השלחן בן כבוי, שגר ה' נשמת אדם כבויה למחצה לשליש ולרביע, עד שיתכן שיעלה על דעת אביו, אין עם מי לדבר, אזנו ולבו סתומים, חבל על כל מלה שמדברים עמו. אבל באמת לא כן הוא, בתוך תוכו יש עוד ניצוצי אור, אלא שמכוסה היא באלפי לבושים, אשר לפי שעה אין הדברים עושה עליו רושם. אבל יבוא יום, שרתיתחת הבחרות יצטנן, ויעבור עליו מצבים שונים, ואז יפקחו עיניו להתבונן בהדיבורים של תורה ומוסר שקלטו אזונו, וישנה דרכו לטובה. ורואים זאת מעשים בכל יום, ואין להאב למנוע מלדבר מתפארת דרכי התורה, בדברים רכות ודברי חן, גם כאשר לפי שעה יודע שאין האזנים קולטות לשמוע.

ונחזי אנן, הנה בני ישראל היו במצרים בשיעבוד, ובא אליהם משה ובישר אותם בארבעה לשונות של גאולה, ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה (שמות ו-ט). ובמדרש (שמו"ר ו-ה) שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה זרה ע"ש. וידבר משה לפני ה' לאמור, הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים, וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל. והיינו שהגם שבני ישראל לא שומעים, בכל זאת מצוה ה' להוסיף ולדבר אליהם. וביאר בשפת אמת, כי דברי אלקים מן ההכרח שיעשו רושם ויפעלו את פעולתם, אם לא לאלתר, הרי בזמן מאוחר יותר. כי דיבורים של קדושה אינם הולכים

לטמיון, ומן ההכרח שיושמעו ביום מן הימים. אמת כי כהיום לבם סתום מקוצר רוח, והם אדוקים בעבודה זרה, עם כל זה צוה למשה דבר עמהם עוד, כי בסופו יראה שיעשו הדיבורים רושם.

והנה זה אלפי שנים אנו חוגגים את חג הפסח, ושותים ארבע כוסות כנגד הארבע לשונות הגאולה, שאזונו לא רצו לשמוע ולקבל במצרים כאשר משה רבינו דיבר עמנו, הרי כי דיבורי קדושה לא נאבדים, ולכל אחד ואחד מישראל עולה בזכרון הדיבורים ששמעו אזונו, גם כאשר לא רצה לקבל זאת בעת שמיעתו. וכמו כן אנו, כאשר אנו מספרים ביציאת מצרים בליל פסח, אשר הזמן מסוגל, והגדת לבנך, וכמו כן כל השנה כולה, לא יתייאש ולא יחלש מלדבר, כי סופו יעשה עליו רושם לטובה.

ולכן בליל פסח דייקא עושין סימנא טבא, להארבע לשונות של גאולה דייקא, שזה יחזק לב האבות, להאריך ולספר ביציאת מצרים לכל סוגי הבנים, וסופו יזכה לראות פירות ברוכי ה'. ותיקנו זאת על היין דייקא, כי היין היא התולדה מהגפן, וזה מורה על הבנים, כי האב והאם הם ענבי גפן בענבי גפן (פסחים מט.), ואשתך כגפן פוריה (תהלים קכח-ג), והבנים הם היין היוצא מהגפן, שיקח לו לדוגמא הארבע לשונות של גאולה, שלא רצו ישראל מתחלה לשמוע, אבל בסופו הדיבורים נשמעים בכל בתי ישראל, לחוגג החג על ארבע לשונות הגאולה הללו.

וזה מוסר השכל לכל אחד, שיש להטות אוזן בכל עת מצוא לשמוע תוכחת מוסר דברי אלקים חיים, הגם שהוא נמצא כעת במצב שאינו מוכן לשנות מעשיו, מכל מקום טוב לשמוע, שיושפע מזה ברבות הימים. וכמו שפירש הרד"ק מקאצק וצ"ל, והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך (דברים ו-ו), ולכאורה הוי ליה למימר שיהיו הדברים אשר אנכי מצוך 'בלבבך'. אך יש הרבה פעמים שהלב סתום, ואינם נכנסים לתוכו, מכל מקום יהיו הדברים האלה מונחים על הלב, שבבוא רגע כושר וייפתח הלב יוכלו לחדור מיד לתוכו ע"כ.

*

ובאמת לא ידח ממנו נדח, כל אחד מישראל יש לו זמנים ומצבים שמזמין לפניו ה' שמתעורר ללכת בדרכי הטובים, וכמו שראינו בפרעה ובמצריים שבסופו השיגו אמונת ה', ומכל שכן בזרע ישראל אוהבו שהוא כן. ונבאר הדברים, הנה ישראל אמרו בשירת הים, אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים וגו' (ש"א-א). וברש"י כתוב אחד

היא ביד ה' גם אחר מותו, והרשעים נידונים בגיהנם באש של מעלה, ומה יתרון להם בצער אריכות מיתתם למטה, וביד ה' להמיתם ברגע אחד ולדונם אחר כך למעלה, ולמה מקצתם יורדין כעופרת, והרשעים כקש.

ויש לומר בטעמא דמילתא, כי ה' אמר למשה, וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו (ד-יח). ובאבן עזרא ובספורנו פירשו, וידעו מצרים, הנשארם במצרים וישבו אלי ע"כ. אבל יש לומר דקאי גם על המצריים שנטבעו בים, כאשר ראו בעיניהם גודל הנס של קריעת ים סוף, שישראל עברו הים ביבשת, והם נטבעו במים, הכירו כח ה', שאין באלהיהם ממש, וגם אצלם נתקיים וידעו מצרים כי אני ה'. אבל לא כל מצרי היה שוה בזה, כי הכשרים השיגו זאת תיכף, אבל האדוקים בעבודה זרה לא יכלו לפרוש ממה שהיו אדוקים, והוצרך ה' להחיותם במים עד שכל אחד מהם הגיע לידי מדה זו, ולכן הכשרים שהכירו תיכף כח אלקי ירדו כעופרת, והבינונים הוצרכו זמן יותר לבוא לידי השגה וירדו כמו אבן, והרשעים הולכים ומטורפין ועולין ויורדין כקש, עד שגם הם ידעו כי אני ה'.

ולא עוד, אלא דאיתא במכילתא, וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים (שמות יד-ל), מתים אין כתיב כאן, אלא מת על שפת הים, מתים ולא מתים, כענין שנאמר (בראשית לה-יח) ויהי בצאת נפשה כי מתה, וכי מתה היתה, והלא כבר נאמר (שם) ותקרא שמו בן אוני, אלא מתה ולא מתה ע"כ. והיינו שהיו רשעים ביניהם שגם אחר שפלטן הים ביבשה עדיין היו חיים, וכל זה כדי שיגיעו לידיעת כי אני ה'.

*

ובזה נראה לפרש גם המשך הכתובים, אשירה לה' כי גאה גאה, סוס ורוכבו רמה בים וגו', זה א-לי ואנוהו, ובתרגום ואבני ליה מקדשא. ויש לומר דהנה בדברי יואל (לפסח תכו:) הקשה, הלא בימים ההם היו חקוקים בכל כלי הגויים עניני עבודה זרה, וכמו שאמרו במדרש (ב"ר צד-ג) בעגלות ששלח פרעה לשאת את יעקב, שעמד יהודה ושרפן, ואם כן איך יכלו ישראל לקחת כלי כסף וזהב ושמלות מהמצריים, הלא בכלום היו עבודה זרה. ויש לומר שנתבטלו על ידי המצריים, כמו שדרשו (ברכות טו.) וישאילום בעל כרחם, ובזה שנתנו לישראל בטלוחו, דקיימא לן (עבודה זרה ג.) שאם מכר הגוי עבודה זרה לישראל ביטלה. אך עדיין יפלא מה עשו ישראל בביזת הים, שהיתה גדולה משל

אומר רמה בים, וכתוב אחד אומר ירה, מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום, מלמעלה למטה ע"כ. וברש"י להלן, ירדו במצולות כמו אבן (טו-ה), ובמקום אחר צללו כעופרת, ובמקום אחר יאכלמו כקש, הרשעים כקש, הולכין ומטורפין עולין ויורדין, בינונים כאבן, והכשרים כעופרת, שנחו מיד ע"כ. ולפי פשוטו כי מעשי האדם כתובין וחתומין למעלה מדוייקים, וכל רשע ורשע במצרים היה נרשם למעלה כמה פעמים ציער לישראל, ועד כמה היה גודל הצער, ולפי ערך מעשי הרשע שלו נידון אחר כך מדה במדה, ויש שמתו בשעה אחת בלי צער, ויש שהתפרפרו שעות עד מותם, שהחיה אותם ה' שלא ימותו ועולין לרום ויורדין לתהום בחזרה כדי לייסרם על רשתם.

והכתוב אומר (תהלים עד-ג) אתה פוררת בעוז ים שברת ראשי תנינים על המים, דקאי על קריעת ים סוף, ואמר לשון 'פוררת', שפירושו פירורין. והיינו שבא ללמדנו, שכאשר בא זמן החשבון לדון המצריים אצל הים, לא נענשו כולם בכלליות, גזירת מיתה על כולם עבור שהרשיעו, אלא בא ה' בחשבון עמהם על כל פירור ופירור של צער שגרמו לישראל, והכשרים צללו כעופרת מיד, אבל הבינונים סבלו יותר, ירדו במצולות כמו אבן, אשר שברת ראשי תנינים על המים, והרשעים סבלו עוד יותר.

ובזה נראה לבאר מה שאמר הכתוב (שיר א-ט) לסוסתי ברכבי פרעה דמיתוך רעיתי, והוא כי מדה טובה מרובה ממדת פורענות (סוטה יא.), וממדת הפורענות ששילם ה' להמצריים לדקדק לכל אחד ואחד על כל פירור ופירור שהרשיע, נלמד מזה לטובה, כאשר ה' משלם גמול לאוהביו ולשומרי מצותיו, כל פעולה ופעולה שעושה האדם לכבוד קונו יבואו לחשבון, ולפום צערא אגרא (אבות ה-בג), ולא ראי זה כראי זה, שכר מצוה יהא שונה לכל אחד, לפי צערו וטרחתו לעשותה, ולפי שמחתו בהמצוה, וטהרת הלב בלי פניות. ומבואר באלשיך (פ' עקב) שכאשר ששים רבוא ישראל עושין מצוה אחת, שכרו של כל אחד שונה מחבירו, לפי מצבו בעשיית המצוה ע"ש.

וזהו שאמר לסוסתי ברכבי פרעה, כמו הסוס בהרכב של פרעה, שהיה עולה לרום ויורד לתהום פעם אחר פעם, יש שהיה עולה מאה פעמים ויש שהיה אלף פעמים, הכל לפי מעשי הרשע של הרוכב עליה, כן לעומת זה דמיתוך רעיתי, כאשר אשלם גמול מעשה הטוב של רעיתי, יהיה דומה לזה, שעל כל פירור של עושי הטוב ישולם שכרו במיוחד.

אך אכתי צריך ביאור, כי בשלמא מלך בשר ודם אי אפשר לו להעניש אדם רק בחייו, אבל נשמת האדם

חיותו להשגה כי אני ה' ולא אחר, ואם כן בזה היה ביטול עבודה זרה של כל העם, ואינו מאיס עוד להקדש, ולכן זה א-לי ואנוהו, אבני ליה מקדשא, מהרכוש מצרים וביזת הים נבנה מקדש לה'.

וזהו גודל מעלת קריעת ים סוף, אשר לא רק בני ישראל באו לידי ויאמינו בה' ובמשה עבדו, אלא גם כל מצרי בא להשגה זו, וידעו מצרים כי אני ה', ואם כן היא ברשעי הגויים, מכל שכן בישראל שלא ידח ממנו נדח, וגם הפחותים שבישראל יבוא יום שיזכו להתעורר ולבוא לידי השגה באמונת ה', ולשוב לה' בכל לב.

*

ולפסיומא דמילתא נסיים בדבר צחות הנוגע לענינינו, שבליל פסח אוכלין כזית מצה, ואחר כך כזית מרור, ושוב כורך המרור בתוך המצה ואוכלין ביחד, ואומרים זכר למקדש כהלל, שהיה כורכן ביחד ואוכלין (פסחים קטז). ויש לומר כי הלל היה אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, והיה סבלן גדול, וברוב ענותנותו קירב גם נכרים לגיירם, ולא דחפם באמת הבנין כמו שמאי, עד שאמרו קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם, ענותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה (שבת לא).

והנה לשמוע דברי תוכחה וביקורת על מעשיו, קשה מאד על האדם, וטעמו מר כמו מרור, ואי אפשר להאכילו להאדם כמות שהוא, ויש לכורכו במטעמים, בדברי תורה המתוקים מדבש ונופת צופים, ובתוכו להבליע המוסר. ולכן כורכין המרור בתוך המצה, להקיפו מכל צד בדברים נעימים, ואומרים זכר 'למקדש', שדבר זה יש לזכור כאשר רוצים להעלות ולקדש אחרים, ולהתנהג כמו הלל, שהיה אוהב הבריות ומקרבן לתורה.

מצרים, תורי זהב נעשה לך (שיר א-יא) זו ביזת הים, עם נקודות הכסף זו ביזת מצרים (במדב"ר יג-כ), וכאשר ישראל לקחהו נעשה תיכף עבודה זרה של ישראל ששוב אינו מועיל ביטול (שם סד:), עיין שם שנדחק בזה. אך לפי מה שנתבאר יש לומר, דכיון דהבטיח ה' דכל מצרי יתקיים בו, וידעו כי אני ה', הרי הם עצמן ביטלו כל מהות העבודה זרה שלהם, שהרי באו להשגה שידעו כי אני ה', וממילא לא היה איסור לבני ישראל אחר כך לקחת ביזת הים.

אמנם בייטב לב (פ' בא), ובייטב פנים (שבת הגדול אות כג) הקשה, לענין ליטול ממצרי שה לפסח, דגם אם המצרי ביטל העבודה זרה עדיין לא יכלו להקריב ממנו קרבן, דמאיס לגבוה (רמב"ם ה' איסורי מזבח ד-ז) ע"ש. ואם כן ביזת הים, הגם שיכולים ישראל ליהנות ממנה לעצמם, אבל עדיין לא ראוי לבנות ממנו מקדש לה', דמאיס לגבוה.

אך בדברי יואל (שם תכד) כתב לחדש, על פי מה דאיתא בתוספות (מגילה ו. ד"ה טרטיאות) להיש מפרשים שם, דלעתיד עתידין ללמד תורה בבתי עבודה זרה. והסביר בשו"ת מעגלי צדק (או"ח סימן יב) דכיון שרוח הטומאה יעביר מן הארץ, ויתבטל העבודה זרה לגמרי, לא מאיס עוד לגבוה, ורק כאשר נשאר לה עובדים, אלא שהיחיד ביטל עבודה זרה שלו, אז אסור ע"כ. ולכן במצרים שנתבטל העבודה זרה של טלה, שישראל שחטו אלהיהן, ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, שנרקבו ונמוסו, ובביטול כללי כזה מועיל גם להקריב ממנו קרבן ע"ש. ואם כן בביזת הים, שידעו כל מצרים כי אני ה', וביטל כל העם של מצרים העבודה זרה שלהם, כי גם עמים שמעו וירגוון, שפיר מותרים הם גם לגבוה.

וזהו שאמרו, סוס ורוכבו רמה בים, שהיו יורדין לתהום ושוב עולין, וכל זה כדי שכל אחד מהם יבוא בחיים

סעודה שלישית

בקרבתם לפני ה' וימותו (טו-כ), הזכיר החטא במה שקרבו לפני ה'.

ובמתן תורה מצינו, ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל, ויראו את אלקי ישראל וגו', ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו, ויחוו את האלקים

ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו, ויתנו בהן אש וישימו עליה קטורת, ויקריבו לפני ה' (א-י). הנה לא מבואר בקרא בדיוק מה היה חטאתם, אם עצם הקרבת הקטורת, או האש זרה שלקחו. וברש"י לא מתו אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן, או שתויי יין נכנסו למקדש ע"ש. – ולהלן הזכיר הכתוב, אחרי מות שני בני אהרן

ואחר כך הכניסוה לפני ולפנים, ועל זה יש חיוב מיתה כמו הצדוקי שהתקין מבחוץ והכניס וביציאתו ניגף, וכמו כן כאן יוצא אש מלפני ה' וימותו'.

*

אמנם יש לומר עוד, דהנה אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה', צוה ה' למשה, דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפורת אשר על הארון ולא ימות, כי בענן אראה על הכפורת (טו-ז), וברש"י ולא ימות, שאם בא הוא מת. כי בענן אראה, כי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני, ולפי שגילוי שכינתי שם, יזהר שלא ירגיל לבא, זהו פשוטו ע"כ. ואם כן בעת חנוכת המשכן עדיין לא היה איסור להכנס אל הקודש לפני ולפנים. ויש לומר כי נדב ואביהוא נכנסו לקדשי קדשים ביאה ריקנית, אשר באמת עדיין לא נאסרו בזה. אך בהיות ששם יש גילוי שכינה, הרי נכשלו שנית במה שיראו אלקי ישראל, כמו במתן תורה שנסתכלו והציצו בשכינה, ולא הסתירו פניהם כמו שעשה משה, על כן נתעורר עליהם אז החטא הקדום, ו'בקרבם לפני ה' וימותו', שנתקרו בו אז שנית להסתכל בשכינה.

והנה איתא בגמרא (שבת פח:) בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם מה לילוד אשה בינינו. אמר להן לקבל תורה בא. אמרו לפניו חמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים (תהלים פ-ה). אמר לו הקב"ה למשה החזיר להם תשובה וכו', מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב ומסר לו [למדון] דבר, שנאמר (שם סח-ט) עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך אדם [נוצר מאדמה לשון שפלות] לקחת מתנות. אף מלאך המות מסר לו סודו [להקטיר מחתות קטורת בשעת מגפה], שנאמר (במדבר יז-יב) ויתן את הקטורת ויכפר על העם, ואומר ויעמוד בין המתים ובין החיים וגו', אי לאו דאמר ליה [מלאך המות] מי הוה ידע ע"כ. הרי לנו גודל כח הקטורת שמונע ועוצר ממיתה.

והנה נדב ואביהוא הציצו במתן תורה, ושוב הציצו כעת שנית בכניסתם לפני ולפנים, וחששו לנפשם שלא ימותו עבור זה, על כן הלכו והקריבו קטורת שזה עוצר ממיתה, ויצילו את נפשם על ידי זה. ובאמת היה ראוי שהקטורת יצילם, אבל זה עוצר רק את המלאך המות

ויאכלו וישתו (שמות כד-ט). וברש"י נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה, והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן, ולזקנים עד ויהי העם כמתאווננים וגו' ותבער במ אש ה' ותאכל בקצה המחנה (במדבר יא-א), בקצינים שבמחנה (תנחומא בהעלותך טז) ע"כ. ולפי זה סיבת מיתתם היתה עבור שנסתכלו והציצו בהשכינה במתן תורה, ולא עשו כאשר עשה משה כאשר התגלה אליו ה' בסנה, ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים (שמות ג-ו).

ונראה דהנה בחתם סופר (טו). כתוב, כי הם חשבו שמצות היום הוא כמו יום הכיפורים, וכמו שכתב הרמב"ן (ג-ט) באמת, שקרבנות שמיני למילואים הם ממש כמו קרבנות יום הכיפורים. ומעתה ילמוד סתום מן המפורש שיש להכניס גם כן קטורת לפני ולפנים. ואף על פי דהקרבנות הוא כהן גדול דוקא, כבר כתב הרמב"ן (י-ו) שאותו היום היה לכל בני אהרן דין כהן גדול, ואם כן מהראוי להכניס קטורת. ומאי טעמא נעשו, משום דאפילו לפי טעותם הא גדול צריך להיות נשוי אשה, וכפר בעדו ובעד ביתו (ויקרא טז-א), ונדב ואביהוא לא נשאו נשים, כדכתיב (במדבר ג-ד) ובנים לא היו להם, הא היה להם בנים לא מתו ע"כ.

ולפי דרכו דבעצם הקרבת הקטורת עשו כדין, יש לומר בטעם דנעשו, דאיתא במשנה (יומא יח:) שהיו משביעין כהן גדול קודם יום הכיפורים, שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך, ופירשו בגמרא (שם יט:) שלא יתקן [הקטורת מלא חפנים הניתנת ביום הכיפורים על המחטה] מבחוץ ויכניס, כדרך שהצדוקין עושין [בהיכל היו נותנין אותה צדוקין על האש, ואחר כך מכניסין, שהיו דורשין אל יבא כי אם בענן, כי בענן אראה (ויקרא טז-ב), וכתיב ברישא דקרא ואל יבא בכל עת אל הקודש, ומשמע כי בענן עשן הקטורת יבא, ואז אראה על הכפרת]. ומעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחוץ והכניס וכו', וביציאתו ניגף, דתני רבי חייא כמין קול נשמע בעזרה, שבא מלאך וחבטו על פניו, ונכנסו אחיו הכהנים ומצאו ככף רגל עגל בין כתפיו, שנאמר (יחזקאל א-ז) ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל ע"כ.

והנה הכתוב אומר, ויקחו בני אהרן איש מחתנו, ויתנו בהן אש, וישימו עליה קטורת, ואחר כך ויקריבו לפני ה', ומשמע שהכניסו הקטורת אחר שנתנוה על האש בחוץ, ויתכן שלא קיבלו מחכמי ישראל סדר הקטרתו, שמתחלה יש להקריבו לפני ה' לפני ולפנים, ושם ישים הקטורת על האש, אלא נתנו הקטורת על האש מבחוץ

שניטל על ידי זה כחו מלעשות שליחותו. אבל כאן ותצא אש מלפני ה', לא על ידי המלאך המות, ולכן וימותו.

ויש להוסיף עוד בזה, דלכאורה איך הקריב אהרן קטורת במעשה דקרח בחוץ, ליקח קטורת של הקדש, ולהקטיר שלא במקומו בין המתים ובין החיים, וגם הרי הוא קטורת זרה (שמות לט). וכתוב בהעמק דבר (שם יז-יא) בטעמו, דפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, והיה נוגע שם להצלת נפשות ישראל, ומותר לעבור איסור בהקטורת ולהציל בזה ישראל לעצור המגפה. וכמו כן עשו כעת נדב ואביהוא שהיה נוגע להצלת נפשותם, והקטירו קטורת אשר לא צוה ה', דפיקוח נפש דוחה כל מצות התורה. והגם שדבר זה אנו למדים מדכתיב וחי בהם (ויקרא יח-ה), ולא שימות בהם (יומא פה:), ועדיין לא לימד משה זאת לישראל, מכל מקום מגודל חכמתם השיגו זאת בעצמם שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, ומותרים הם להקטיר קטורת, אמנם הורו בזה הלכה בפני משה רבן, ועבור זה נתחייבו מיתה.

*

והנה בריש הפרשה נצטוו אהרן ובני ישראל להקריב קרבנותיהם בחנוכת המשכן, ולאחר נאמר קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה, ואל בני ישראל תדבר לאמור קחו שעיר עזים לחטאת וגו'. ושוב נאמר (טו-י) ויאמר משה אל אהרן, קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עולתך, וכפר בעדך ובעד העם, ועשה את קרבן העם, וכפר בעדם' כאשר צוה ה'. הרי שהזכיר כי קרבן אהרן הוא כפרה בעדו וגם בעד העם, וקרבן העם היא רק לכפר בעדם, וצריך ביאור הענין בזה.

ונראה כי הנה בחר ה' באהרן להיות הכהן גדול בבית ה', ולכאורה הרי אהרן עשה העגל, ואיך קטיגור נעשה סניגור לכפר על בני ישראל, דהא מטעם זה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה (ראש השנה כו:). אבל באמת אהרן קדוש ה' לא חטא בזה כלל, וכדין עשה, וכמבואר ברש"י (שמות לב-ה) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו, ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו ויבן מזבח לפניו, ויבן מזבח לפניו ע"ש. ובדעת זקנים לבעלי התוספות (שם לב-ד) ויצר אותו, שהיה עושה בו צורות, כדי

לאחר ולהשהות עד שיבא משה. וכל כוונתו היתה לשם שמים, כמו שמצינו שהכתוב משבח, דכתיב (מלאכי ב-ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת, וכתיב ורבים השיב מעון, זה עון העגל. ואילו הרגוהו לא היתה להם תקנה, ויתקיים בהם אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא (איכה ב-ב) ע"כ.

ואם כן היה אהרן במצב של פיקוח נפש, שדוחה כל התורה כולה, הן עבור חיי עצמו, והן עבור המגפה שיתהוו בכלל ישראל, והתורה אמרה וחי בהם ולא שימות בהם, ומחוייב היה מדין תורה לעשות העגל. והגם דעל איסור עבודה זרה יש חיוב של יהרג ואל יעבור, מכל מקום על לאו דעשיית פסל אין חיוב למסור נפשו (ועיין מנחת חינוך סוף מצוה כז). ואם כן לא עשה אהרן קדוש ה' שום איסור בעשיית העגל, ואדרבה יש גם מצוה בעשייתו, להציל נפשו ונפש כל ישראל, שלא יהרג במקדש ה' כהן ונביא. ויסופר על הגאון בעל חזון איש זצ"ל שבא אליו פעם אחד והתנצל שכואב נפשו על שהוצרך לאכול ביום הכיפורים מפני שהיה חולה. והשיב לו, לא ראיתי מעולם שהאב המכניס בנו לברית ביום שבת קודש, שיכאב לבו על החילול שבת, וה' שצוה זה צוה גם זה ע"כ. ולכן שפיר בחר ה' באהרן קדוש ה' להיות הכהן גדול.

אך עם כל זה שה' יראה ללבב של אהרן, שכונתו לשמים ואין בו שמץ פגם, מכל מקום לעיני העם היה בזה צד של חילול השם, כי האדם יראה לעינים שאהרן עשה עגל. ובחכמי ישראל גם דבר קטן נחשב לחילול השם, כאשר בני אדם לא יודעים ומבינים מעשיו. וכמו שאמרו (יומא פא:) היכי דמי חילול השם, רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסיגנא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין [ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי, ולמדין הימני להבטל מתלמוד תורה] ע"ש. ולכן אהרן בעצם לא צריך כפרה על מעשיו בהעגל, כי לא נחשב לו לחטא, אבל צריך כפרה על מה שנגרם בזה חילול השם בעיני הרואים. ועל כן נאמר לאהרן קרב אל המזבח וגו' וכפר 'בעדך ובעד העם', בעדך לבד אינך צריך כפרה, אבל ביחד עם ראות העם, יש לכפר 'בעדך ובעד העם'. לא כן בקרבנם של בני ישראל, שבא על מה שנכשלו בעבודת העגל, באמרם אלה אלהיך ישראל, זה לא נוגע לאהרן רק לישראל, 'וכפר בעדם' כאשר צוה ה'.

הגליון הזה נתגדב על ידי

מזה"ר ר' יואל נימאן הי"ו לרגל השמחה השוויה במעונ באירוס בתו למול טוב	מזה"ר ר' יואל פיליפ הי"ו לרגל השמחה השוויה במעונ באירוס בתו למול טוב	מזה"ר ר' דוד משה סאלמאן הי"ו לרגל השמחה השוויה במעונ באירוס בתו למול טוב	מזה"ר ר' אברהם מנחם פרענקל הי"ו לרגל השמחה השוויה במעונ באירוס בתו למול טוב	מזה"ר ר' משה יעקב פישער שליט"א לרגל השמחה השוויה במעונ באירוס בתו למול טוב
מזה"ר ר' יוסף ניימאן הי"ו לרגל השמחה השוויה במעונ בהבנס בנו לעול התורה והמצות	מזה"ר ר' שלמה זלמן גלויבער הי"ו לרגל השמחה השוויה במעונ בהולדת בנו למול טוב	מזה"ר ר' אפרים אהרן פליישער הי"ו לרגל השמחה השוויה במעונ בהולדת בנו למול טוב	מזה"ר ר' אליעזר ברילל הי"ו לרגל השמחה השוויה במעונ בהולדת בתו למול טוב	מזה"ר ר' יוסף פיליפ הי"ו לרגל השמחה השוויה במעונ בהולדת בנו למול טוב